

Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund

Styrelsens berättelse över förbundets verksamhet 1999

Styrelse från årsmötet 1998

Ordförande:

Landshövding Ann-Cathrine Haglund,
Uppsala (till årsmötet 2000)

V ordförande:

Professor Carl Göran Andrae, Uppsala
(till årsmötet 2000)

Ständig sekreterare:

Landsantikvarie Stig Rydh

Skattmästare:

Bankdirektör Rune Skogum, Sollentuna
(till årsmötet 2001)

Ledamöter:

Fru Anna-Märta Schmekel, Vänge
(till årsmötet 1999)

Fru Barbro Andersson, Torstuna
(till årsmötet 2001)

Fru Ma Sundquist, Husby-Långhundra
(till årsmötet 1999)

Herr Bengt Niklasson, Enköping
(till årsmötet 2000)

Ek dr Hans Österberg, Sundbyberg
(till årsmötet 1999)

Pol mag Mirja Korpela, Valö-Forsmark
(till årsmötet 2000)

Kyrkoherde Erland Söderström, Vendel
(till årsmötet 2001)

Herr Mats Törnqvist, Gräsö
(till årsmötet 2001)

Lantbrukare Åke Söderman, Roslags-
Länna (till årsmötet 2000)

Arbetsutskott:

Ordföranden, vice ordföranden,
sekreteraren och skattmästaren.

Revisorer:

Sven Lundkvist, Uppsala

Lennart Jansson,

Öhrlings Cooper & Lybrandt

Revisorssuppleanter:

Carl-Birger Sveidqvist, Uppsala

Anders Norrström,

Öhrlings Cooper & Lybrandt

Valberedning:

Bodil Berndes, Vendel (sammankallande)

Gunnar Olsson, Danmark

Eva Granstedt, Enköping

Representant i Sveriges hembygdsförbunds förtroenderåd:

Mirja Korpela (till 1999)

Ombud till Sveriges hembygdsförbunds årsstämma 1999:

Bengt Niklasson, Enköping

Dagny Almlöf, Rasbo

Arne Ersson, Järlåsa

Gun Wallström, Björklinge

Birger Wallén, Vendel

Ersättare:

Sture Alm, Alunda

Astrid Danielsson, Uppsala

Olle Thorsmark, Fjärdhundra

Per Thunström, Knivsta

Mary-Ann Olarsbo, Lövestabruk

Antalet hembygdsföreningar anslutna till Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund var den 31/12 1999 62. Föreningarna hade tillsammans 12.270 medlemmar.

Enskilda medlemmar utgjorde den 31/12 1999

Betalande	1 311	(1998:	1344)
Ständiga	72	(1998:	73)
Hedersledamöter	7	(1998:	7)
Medaljörer	40	(1998:	42)
Summa	1 430	(1998:	1466)

Ekonomi

På styrelsens uppdrag har förbundets kapitalplaceringar ombesörjts av skattmästaren Rune Skogum i samverkan med E Öhman J:r Fondkommission AB i Stockholm. Stiftelsen Upplandsmuseet har enligt avtal med förbundet svarat för medlemsregistrering, uppbörd av medlemsavgifter till förbundet och Sveriges hembygdsförbund, värvning av nya medlemmar, meddelandeservice, årsboksredaktion, service till anslutna föreningar och enskilda medlemmar samt för den löpande ekonomiadministrationen med redovisning, betalservice, årsbokslut, budgetunderlag och rapportering till styrelse och ledamöter.

Den ekonomiska förvaltningen för 1999 framgår av balans- och resultaträkningen för 1999 och 1998.

Stiftelser

Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund har förvaltningsansvar för sju stiftelser. Enligt stiftelselagens bestämmelser lämnas separata årsredovisningar för dessa. Stiftelserna är följande: Hilmer Åbergs fond, Landshövding Hilding Kjellmans hembygdsfond, Nils och Barbro Sundquists minnesfond, Upplandskretsen för hembygdsvård fond, Ola Ehns minnesfond, Elisabeth Wensters minne, samtliga samförvaltade samt Stiftelsen Constance Anderssons donationsfond.

Hilmer Åbergs fond, Elisabeth Wensters minne och Constance Anderssons donationsfond har Upplandsmuseet som destinatar. Medlen skall huvudsakligen användas till utökande, vård och omhändertagande av museets samlingar men också till verksamhet i museet. Särskilt betydelsefull är Constance Anderssons donationsfond, vars avkastning under året bl.a. använts till inköp av en tidigare okänd målning från 1760–70 föreställande ärkebiskopsgården och domkyrkoområdet från Odinslund. Medlen har också använts för inköp av nödvändig datorutrustning för registrering och tillgängliggörande av samlingarna.

Från de övriga stiftelserna, vars avkastning skall gå till bl.a. forskning om uppländsk kultur samt insatser inom hembygdsvården har utdelats medel ur Landshövding Hilding Kjellmans hembygdsfond, redovisade under rubriken Vinterting, från Nils och Barbro Sundquists minnesfond och Ola Ehns minnesfond, redovisade under rubriken Årsmöte.

Vinterting den 7 februari 1999

Vinterting hölls traditionsenligt den första söndagen i februari med deltagande av cirka 70 ombud för de uppländska hembygdsföreningarna. Lokal var Hantverksföreningen i Uppsala.

Deltagarna hälsades välkomna av förbundets ordförande Ann-Cathrine Haglund, som i sitt inledningsanförande bl.a.

erinrade om industriminnesåret 1999 och Upplandsmuseets Framtidstroprojekt som båda erbjuder möjligheter för föreningarna till egna engagemang.

Utdelningen ur Landshövding Hilding Kjellmans hembygdsfond gick detta år till två föreningar, Sparrsätra-Breds hembygdsförening i Enköpings kommun och Föreningen Norby soldattorp i Uppsala.

Sparrsätra-Breds hembygdsförening har deltagit i förbundets och Upplandsmuseets SESAM-projekt och arbetar med uppmärkning, dokumentation och vård av sin föremålssamling. Man planerar också inredning av ett museimagasin på vinden till Torgestagården. Föreningen fick 19.000 kronor för att genomföra sitt projekt.

Föreningen Norby soldattorp har lyckats samla ihop en ansevärd summa för inköp av det gamla soldattorpet i Norby i Uppsala från 1848, ett torp med stort kulturhistoriskt värde. Föreningen fick 15.000 för upprustningsarbeten.

Disa Gilles pris för 1999 på 6.000 kronor gavs till Vänge hembygdsförening bl.a. för en under flera år genomförd tidskriftsutgivning av hög kvalitet samt vården av Ekeby by i Vänge.

Efter utdelningen presenterade 1:e antikvarien Iréne Andersson Flygare sin kommande doktorsavhandling Generation och kontinuitet, Kön och patriarkat. Familjejordbruket i två svenska slättbygder. Avhandlingen ges ut i förbundets Tidskriftsserie.

Vintertinget avslutades med kaffe varvid Stig Rydh informerade om årets program och mötesdagar.

Vårstämma och vårutflykt

Vårstämman och vårutflykten som hölls söndagen den 6 juni lockade 90 deltagare. Programmet för utflykten var knutet till det pågående industriminnesåret, som initierats av regeringen för att uppmärksamma det hotade svenska kulturarvet från industrialismens tid.

Utfärden gick först till Nolmyra garveri i Björklinge socken som drevs under tiden 1880–1970-tal. Det nyrustade garveriet är mycket välbevarat och ger en god bild av en liten landsbygdsindustri som vi idag finner mycket få spår av. Anläggningen visades av Håkan Liby.

Vårstämman hölls i församlingshemmet i Österbybruk under ledning av förbundets ordförande landshövding Ann-Cathrine Haglund.

Vid stämman hölls val av ombud för de enskilda medlemmarna till förbundets årsstämma i oktober. Parentation hölls över de avlidna medaljörerna Allan Andersson, Rudolf Bergvall, Lars Edberg och Elis Sjöblom.

Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds förtjänstmedalj utdelades till Magnus Blanck för hans stora insatser för att sprida kännedom om Strömsbergs bruks historia.

Efter lunch i Österbybruks herrgård gick färden till brännstålsugnarna i Österby, använda vid ståltillverkningen från 1880-talet och fram till 1929. De även i ett internationellt perspektiv unika ugnarna visades av industrihistorikern Björn Björck.

För cirka 10 år sedan upptäckte amatörarkeologen Ceylon Sundin i Österbybruk en märklig hyttruin vid Ralby i Dannemora socken. Fornlämningarna har härefter inventerats av Riksantikvarieämbetet som identifierat en dammanläggning med vallar, en hyttruin, en grop för rostning av malm, samt mängder av slagg. Ett ytligt taget C14-prov från hyttruinen har gett en datering till cirka år 1300. Eftersom malmen identifierats som Dannemoramalm kan gruvbrytningen i Dannemora härigenom föras tillbaka ytterligare cirka 100 år i tiden. Anläggningen visades av Stig Rydh och Björn Björck.

Den sista anhalten på resan var Hargs bruk, där ägaren friherre Carl Beck-Friis hälsade utflyktsdeltagarna välkomna.

Björn Björck visade de två vallonsmedjorna, varav Opphammaren vid en restaurering visat sig innehålla en tidigare okänd processutrustning från 1700-talet.

Opphammaren kompletterar på ett intressant sätt vallonsmedjan i Österbybruk som ofta framhållits som den enda bevarade i sitt slag.

Björn Björck demonstrerade också

ångkraftverket från tidigt 1900-tal som lämnat kraft till sågverket i bruket. Kraftverket har bevarats helt orört med intakt inredning och maskineri.

Höstutflykt

Söndagen den 3 oktober hölls förbundets höstutflykt med cirka 50 deltagare under ledning av Håkan Liby.

Utflykten inleddes på Upplandsmuseet där Tuula Autio visade museets aktuella utställning av konstnären Hans Wikströms dekorationsmåleri.

Från museet gick resan vidare till Strömsbergs bruk, norr om Tierp. Bruksmiljön visades av förbundets medaljör 1999, Magnus Blanck.

Vid nästa besöksmål Ol Persgården i Skogbo, Östervåla återknöts kontakten med Hans Wikströms dekorationsmåleri som här pietetsfullt bevarats i sin ursprungliga miljö.

Dagen avslutades med ett besök i Harbo hembygdsgård.

Studiecirkel i arkeologi

Upplandsmuseet inrättade 1998 en avdelning för arkeologiska undersökningar. Utöver arbetet med uppdragsarkeologi har avdelningen också ambitionen att få till stånd ett vidare samarbete med hembygdsrörelsen. Som en led i detta startade avdelningen tillsammans med Danmarks hembygdsförening och Studieförbundet

Vuxenskolan 1999 en studiecirkel i arkeologi med museets arkeologer som lärare.

Cirkeln har varit uppdelad på tre terminer. Under den första terminen våren 1999 gavs arkeologiska baskunskaper samt kunskap om lagstiftningen och dess tillämpning. Slutligen valdes ett undersökningsobjekt, ett vikingatida gravfält i Bergsbrunna i Danmarks socken.

Den andra terminen hösten 1999 ägnades åt studiebesök, genomgång och analys av äldre utgrävningsmaterial, röjning och provundersökning. Den tredje terminen våren 2000 ägnas åt arkeologisk undersökning och sammanställning av rapport.

I cirkeln har deltagit 19 medlemmar i Danmarks hembygdsförening. Cirkeln har finansierats genom egna kursavgifter, bidrag från Vuxenskolan och subvention av Upplandsmuseet. Cirkelns arbete, som väckt stor entusiasm hos deltagarna har fortlöpande rapporterats i Meddelanden.

Utredning om Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds arbetsformer

Under sommaren 1999 samlades ett 20-tal hembygdsföreningar i norduppland för diskussioner om relationerna mellan hembygdsföreningarna och Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund samt om förbundets stadgar och interna arbetsformer.

Diskussionerna utmynnade i en skrivelse till förbundet som innehöll en rad krav på bl.a. stadgeändringar, ändrade

former för arbetet, bättre service till hembygdsföreningarna samt inrättande av en hembygds-konsulenttjänst. Styrelsen tillsatte med hänsyn till de framförda kraven en arbetsgrupp bestående av Carl Göran Andrae, sammankallande, Ma Sundquist, Husby-Långhundra och Erland Söderström, Vendel för att utreda frågan. De norduppländska föreningarnas skrivelse samt arbetsgruppens promemorior har rapporterats och redovisas fortlöpande i Meddelanden och särskilda utskick. Arbetsgruppen skall lägga fram förslag till ändringar vid årsmötet 2000.

Årsmötet 1999

Årsmötet hölls söndagen den 24 oktober i Brunns-paviljongen vid Eklundshof i Uppsala. Anslutningen var god, drygt 100 representanter för hembygdsföreningar och enskilda medlemmar deltog. Mötet leddes av förbundets ordförande, landshövding Ann-Cathrine Haglund. Stadseenliga val hölls. Den nya styrelsen fick följande sammansättning.

Ordförande:

Landshövding Ann-Cathrine Haglund, Uppsala (till årsmötet 2000)

V ordförande:

Professor Carl Göran Andrae, Uppsala (till årsmötet 2000)

Ständig sekreterare:

Landsantikvarie Stig Rydh

Skattmästare:

Bankdirektör Rune Skogum, Sollentuna (till årsmötet 2001)

Ledamöter:

Fru Anna-Märta Schmekel, Vänge (till årsmötet 2002)

Fru Barbro Andersson, Torstuna (till årsmötet 2001)

Fru Ma Sundquist, Husby-Långhundra (till årsmötet 2002)

Herr Ola Sandström, Söderfors (till årsmötet 2002)

Herr Bengt Nicklasson, Enköping (till årsmötet 2000)

Lantbrukare Åke Söderman, Roslags-Länna (till årsmötet 2000)

Pol mag Mirja Korpela, Valö-Forsmark (till årsmötet 2000)

Kyrkoherde Erland Söderström, Vendel (till årsmötet 2001)

Herr Mats Törnquist, Gräsö (till årsmötet 2001)

Till revisorer på ett år valdes Lennart Jansson och Sven Lundkvist och till revisorssuppleanter Carl Birger Sveidqvist och Anders Norrström.

Representant i Sveriges hembygdsförbunds förtroenderåd på ett år blev Mirja Korpela.

Till valberedning utsågs Eva Granstedt, Enköping sammankallande samt Gunnar Olsson, Danmark och Inga Bengtzon, Enköping.

Till ombud vid Sveriges hembygds-

förbunds årsstämma 2000 valdes: Astrid Danielsson, Uppsala, Olle Thorsmark, Fjärdhundra, Per Thunström, Knivsta, Birger Wallén, Vendel och Stig Hedlund, Östhammar.

Till ersättare för dessa valdes: Bengt Niklasson, Enköping, Dagny Almlöf, Rasbo, Gun Wallström, Björklinge, Arne Ersson, Järlåsa och Mary Ann Olarsbo, Lövstabruk.

Verksamhetsberättelsen för 1998 lades med godkännande till handlingarna och styrelsen beviljades ansvarsfrihet för verksamhetsåret. Utgifts- och inkomststat för år 2000 med en omslutning på 970.000 kronor fastställdes, vilket innebär oförändrade årsavgifter, dvs. 150 kronor per ombud för förening och 200 kronor för enskild medlem.

Bengt Niklasson informerade om Sveriges hembygdsförbunds årsstämma 1999 i Varberg.

Carl Göran Andrae rapporterade om den pågående utredningen av förbundets arbetsformer (redovisad ovan under rubriken Utredning om Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds arbetsformer). Efter rapporten diskuterades frågan livligt och många ombud yttrade sig.

Efter årsmötet serverades kaffe och smörgås.

Mötet avslutades med utdelning av priser och stipendier. Nils och Barbro Sundquists pris för forskning i Uppsalas äldre historia utdelades till Fil dr Per

Dahl för hans forskning om Olof Rudbecks tekniska undervisning och praktiska verksamhet i Uppsala samt till docent Mats Wahlberg för hans samlade redovisning av Uppsalas ortnamnshistoria. Pristagarna erhöll 15.000 kronor vardera.

Tre stipendier ur Ola Ehns minnesfond för studier och forskning i Upplands kultur utdelades. Stipendiaterna var Inga Ullén som arbetar med en doktorsavhandling om den stora bronsåldersboplatsen vid Apalle i Övergrans socken, Karin Monie som redigerat och avser att ge ut sin fars, klensmeden Wilhelm Monies, minnesanteckningar från Lövstabruk och Gunnar Skoglov som planerar utgivningen av en skrift i vilken han redovisar sina iakttagelser om landhöjning, forntida kommunikationer och bebyggelseetableringar i Uppland. Inga Ullén erhöll 50.000 kronor, Karin Monie och Gunnar Skoglov vardera 20.000 kronor. De tre stipendiaterna presenterade häfter i kortare föredrag sina pågående projekt.

Publikationer

Under verksamhetsåret har årsboken Uppland med Håkan Liby som redaktör utgivits. Förbundet har också givit ut Iréne Flygares doktorsavhandling Generation och kontinuitet. Familjejordbruket i två svenska slättbygder under 1900-talet. Avhandlingen ges ut som nr 54 i Upplands fornminnesförenings tidskriftsserie.

Fyra nummer av Meddelanden har givits ut med Håkan Liby som redaktör.

Kvekgården

Friluftsmuseet Kvekgården i Fröslunda socken ägs av förbundet. Upplandsmuseet svarar för personal, öppethållande, visningar, byggnadsvård och skötsel av området. Kvekgården hölls öppen för allmänheten fredag till söndag från den 22 maj till den 29 augusti. Kvekgården hade under säsongen 1 222 besökare, varav huvuddelen deltog i visningar som hölls onsdag–söndag kl 12–17.

Som ny verksamhet för säsongen var specialvisningar för barn, två gånger i veckan med temat Spår efter bondens barn. De uppskattade visningarna riktades till barn i fem till tioårsåldern som fick pröva på sysslor och lekar som visade hur det var att vara barn på Kvekgården för 160 år sedan.

Skolverksamhet i samarbete med Lagunda hembygdsförening och Lagundaskolan har liksom tidigare genomförts med stöd av bidrag från Bertil Lidbergs minnesfond. Skolverksamheten har riktats mot elever i årskurs 4.

Upplandsmuseet och hembygdsrörelsen

Upplandsmuseets administrativa avdelning svarar för Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds kansli-

funktion. Huvudansvarig för kontakterna med hembygdsföreningarna är bitr landsantikvarien Håkan Liby. Museet har hållit kontakt med föreningarna genom personliga kontakter, föredrag och rådgivning. Museets samtliga avdelningar står till hembygdsrörelsens förfogande. Det innebär att föreningarna kan få råd om underhåll av byggnader, föremåls- och fotosamlingar samt utställningar.

Stiftelsen Upplandsmuseet och Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund har ett avtal som reglerar fondförvaltning, administrativa tjänster (föreningskansli), redaktionellt arbete, förlagsverksamhet och försäljning, museal service till förbundet samt verksamheten vid Kvekgården.

I Upplandsmuseets styrelse har förbundet en ordinarie ledamot, Åke Söderman och en suppleant Carl Göran Andrae.

Landsantikvarien är sekreterare och föredragande i såväl museistyrelsen som i förbundets styrelse.

Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund har varit representerat i det regionala samarbetsorganet Hembygd Öst.

I Nationaldagskommittén har Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund representerats av Carl Göran Andrae.

Uppsala den 7 september 2000

Ann-Cathrine Haglund
ordf.

Stig Rydh
sekr.